

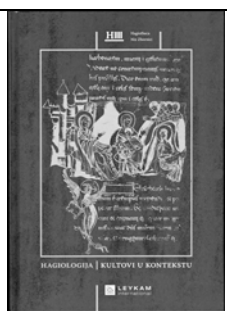
dariti svemirom", Strijelka i Bijelka bila su prva živa bića koja su preživjela let u orbiti. Dok zapisujem ove retke, upravo saznajem kako su "Ameri" 9. listopada 2009. u potrazi za vodom u Mjesečevim kraterima bombardirali i Mjesec, što je u nekim američkim vijestima preneseno bombastičnom rimom "Big Moon Boom!".

Tako ključno pitanje ove knjige čini autorov upit: "kako spriječiti nepravedno upadanje prava jednih bića u prava drugih bića, tj. razornu apsolutizaciju ičijih prava?" (394-395). Jer kao što je izjavio Nikola Visković u nedavnom gostovanju u televizijskoj emisiji *Nedjeljom u 2* (veljača, 2008.) – postoje samo dvije tabu teme: jedna je tabu tema Bog, a druga su klaonice. Završno, što se tiče tabu teme klaonica, željela bih se pozvati na Coetzeejevo pitanje iz njegova romana *Elizabeth Costello: osam predavanja* (2003.), gdje njegova fiktionalna romansijerka Elizabeth Costello u promišljanju klaonica kao varijantama koncentracijskih logora, postavlja sljedeće pitanje: "ako Sotona ne divlja po klaonicama, gdje je onda?".

Ipak, valja zamijetiti cinički paradoks, što, dakako, potvrđuje i Viskovićeva knjiga, koja ima kulturni status među našim animalistima – i teorijskoga i aktivističkoga usmjerenja, danas kad je životinja kao i cjelokupna priroda svedena samo na eksploatirajući objekt, u onome što animalisti nazivaju suvremenim holokaustom, začudo nije nestala i njihova simbolička vrijednost.

Suzana MARJANIĆ

Hagiologija, Kultovi u kontekstu, ur. Ana Marinković i Trpimir Vedriš, Leykam international, Zagreb 2008., 261 str.

Srednji se vijek često promatralo, u apologetskom smislu, kao "razdoblje vjere", odnosno vjervovanja koje je dalo vrijeme katedrala i križarskih ratova; moderna pozitivistička je znanost racionalnost ljudi srednjega vijeka smatrala upitnom, a srednjovjekovne je "nadrealne" fenomene promatrala često kao praznovjerje. Postojala je izvjesba sumnjičavost prema srednjovjekovnim *libri miraculorum*. Godine 1924. Marc Bloch objavljuje knjigu *Les Rois thaumaturges*, koja označava svojevrstni historiografski zaokret u proučavanju čuda i čudesnog. Bloch je otvorio nove perspektive u interpretaciji čudesnog te je polazeći od vjere u čuda kao konstitutivnog dijela mentaliteta srednjega vijeka, pokušao predočiti njezine implikacije na vjerski i politički život.

No tek oko 1960. godine, s javljanjem zanimanja za povijest mentaliteta (škola *Annales* npr.), čuda i čudesno, a time i hagiografija, postaju ozbiljnim predmetom proučavanja historioografa te je od tada bibliografija radova o čudesima, kao i o socijalnim, psihološkim i političko-ideološkim uvjetima njihova nastanka, narasla do golemih razmjera.

Pojam hagiografije isprva se koristi za označavanje onoga koji piše o svecima, to jest "stručnjaka za svece", a kasnije, od 17. stoljeća, označava književni žanr koji se bavi svecima i njihovim životima, tj. hagiografija je, prema etimologiji riječi, studija o svecima, njihovoj povijesti i o njihovu kultu. Hagiografiju je nemoguće ne promatrati u ulozi "autentičnosti" ili "povijesne vrijednosti", što zapravo znači podvrgnuti književni žanr zakonima drugoga žanra –

historiografije. Nekoliko je osnovnih pravaca u proučavanju hagiografije, a pojam hagiologije (predložio ga je Réginald Grégoire, postavljajući ga u odnosu na hagiografiju slično poput odnosa etnografije prema etnologiji ili ikonografije prema ikonologiji), iako nije posve zaživio, obuhvaća analizu i kontekstualno smještanje hagiografije, služeći se interdisciplinarnom metodologijom.

U hrvatskoj historiografiji, nakon Ivana Lučića i Frane Bulića, hagiografska istraživanja ostaju gotovo nedirnuta novijim metodološkim pristupima, uz poneke iznimke – Andreu Zlatar i Nenada Ivića, koji se hagiografijom bave ponajprije kao književnim žanrom.

Impuls za novo, interdisciplinarno bavljenje svecima i političkim, društvenim, književnim i drugim implikacijama njihovih kultura uglavnom se u domaćoj znanosti javlja u posljednjih desetak godina osnivanjem Odsjeka za medievistiku na Srednjoeuropskom sveučilištu u Budimpešti.

Godine 2005. je osnovano hrvatsko hagiografsko društvo "Hagiotheca", udruga humanističkih i društvenih znanstvenika, uglavnom doktoranada sa Srednjoeuropskog sveučilišta, čiji je cilj interdisciplinarno izučavanje kulta svetaca na prostoru Hrvatske, ali i, s obzirom na to da su kultovi svetaca premreživali gotovo svaki segment povijesti zapadne Europe u srednjem vijeku, "uspostavljanje jedne šire, integrirane povijesti", kako ističe Ana Marinković u uvodnom tekstu zbornika.

"Hagiotheca" je dosad objavila dva elektronska biltena, 2005. je organiziran i međunarodni skup pod nazivom "Hagiografija: Historiografija, izvori i metode", a izlaganja sa skupa objavljena su u zborniku *Hagiologija. Kultovi u kontekstu*, izišlom 2008.

Zbornik je podijeljen na pet cjelina: "Tekst", "Liturgija", "Institucije", "Slika" te "Prostor i vrijeme", no one se tematski i metodološki prepleću, što dodatno podcrtava osnovnu ideju interdisciplinarnosti.

Hagiologija se otvara tekstom vrsnoga medievista Gábora Klaniczaya, "Konstrukcija svetačkih čuda u razdoblju srednjovjekovnih kanonizacijskih procesa", u kojem se autor bavi fenomenom "čudesnoga" kao središnjim elementom kulta svetaca te otkriva razne modalitete njegove konstrukcije i predočavanja, koje ilustrira s pomoću nekoliko primjera iz kasnosrednjovjekovnih kanonizacijskih procesa Srednje Europe – sv. Elizabete i sv. Margarete Ugarske te sv. Stanislava, biskupa Krakova. Iako mu predmet istraživanja nisu čuda kao takva, Klaniczay minuciozno razotkriva višeslojne poteškoće bavljenja povijesnim izvorima u kojima se spominju čuda svetaca.

Trpimir Vedriš u studiji "*Historia translationis S. Anastasiae*: Kako (ne) čitati hagiografski tekst?" razmatra odnos "povijesnosti" i "fiktivnosti" u hagiografiji, u kojoj je bitnije ono što je egzemplarno nego "ono što se dogodilo", na primjeru zadarske legende o prijenosu relikvija sv. Anastazije.

Marina Miladinov u tekstu o reformacijskim spisima kao hagiografskim izvorima interpretira polemičke spise Matije Vlačića Ilirika i Petra Pavla Vergerija Ml. te nalazi kako su njihovi spisi, unatoč polemičnosti, vrijedan izvor spoznaja o svetačkim kultovima koje nije moguće domisliti samo na osnovi poznavanja rimokatoličkih izvora.

U drugo poglavlje ovoga zbornika uvršteni su tekstovi Hane Breko Kustura ("Iz repertoara hrvatskih srednjovjekovnih glazbenih kodeksa: napjevi u čast lokalnih svetaca") i Rozane Vojvoda ("Sanktorali beneventanskih rukopisa dalmatinske provenijencije: veza teksta i slike"), koji razmatraju liturgijske izvore kao srodne hagiografskima te ih kombiniraju s metodama povijesti glazbe i likovnih umjetnosti.

Gradom kao mjestom aktivnosti vezanim uz štovanje svetaca te političkom i ideološkom uporabom njihovih kultura u srednjem vijeku bave se studije Nelle Lonza ("Građa državnih institucija kao hagiografsko vrelo: dubrovački primjer") i Zdenke Janeković Römer ("Sveti Dujam i Sveti Vlaho: uporište metropolije i uporište Republike").

Vizualno predstavljanje svetaca te ikonografski repertoar kao važna dopuna pisanim izvorima okosnica je radova Meri Kunčić ("Razvoj i značenje kulta sv. Sebastijana u dalmatinskim komunama u 15. i 16. stoljeću s posebnim obzirom na umjetničku produkciju"), Sanje Cvetnić ("Habsburški politički utjecaji i ikonografija sv. Ivana Nepomuka u Hrvatskoj") te Ivana Mirnika ("Hrvatske svetačke i hodočasničke medaljice iz Numizmatičke zbirke Arheološkog muzeja u Zagrebu").

U zaključnoj cjelini, "Prostor i vrijeme", nalaze se tekstovi koji problematiziraju povijesne uvjete nastanka, odnosno nestanka kultova pojedinih svetaca na određenom mjestu služeći se pri tome hagionimijom (Marina Marasović-Alujević, "Uloga hagionima u onomastičkim istraživanjima srednjovjekovnog Splita") kao i hagiopografijom (Lada Prister, "Kult svetoga Jurja na frankopanskim posjedima Hrvatskog primorja"). Zbornik završava preglednim radom Marije Karbić o dosadašnjim istraživanjima povjesničara, povjesničara umjetnosti i etnologa o svetačkim kultovima na prostoru srednjovjekovne i današnje Slavonije.

Raznorodnost izvora i metodologija te dosezi promišljanja o hagiografskom žanru izneseni u ovome zborniku neupitno popunjavaju znanstvenu prazninu u proučavanju kultova svetaca u Hrvatskoj, ali i nadmašuju početni skroman cilj tek ocrtavanja stanja istraživanja hagiografije i nude bitne smjernice za daljnja istraživanja.

Nataša POLGAR

Nella Lonza, Kazalište vlasti, Ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik 2009., 594. str.

Na temelju neobjavljenih arhivskih vrela (raritetnih i u svjetskim relacijama), ponajprije na dubrovačkom *Ceremonialeu*, Nella Lonza se bavi istraživanjem oblikovanja državnog ceremonijala (protokola) Dubrovačke Republike od 13. stoljeća pa do oblika koji je imao u 17. i 18. stoljeću. Državnih je obreda bilo mnogo – od prijenosa funkcije kneza, rituala ustoličivanja dužnosnika, državnih pogreba, obreda dočeka novoga nadbiskupa, ispraćaja poklisara harača do procesija, banketa i darova u hrani. Ti su se rituali mijenjali tijekom stoljeća taloženjem, nadograđivanjem ili, pak, ukidanjem nekih pojedinosti, slijedeći mijene poruke koja se u nekom dobu htjela time odaslati.

Za razliku od drugih istraživača koji su se bavili ceremonijalom i javnim ritualima Dubrovačke Republike ponajprije iz historiografske i političke vizure (Zdenka Janeković Römer i Bogdan Krizman npr.), autorica stavlja naglasak na rituale kao oblik teatralizacije zbilje.

Autorica iz državnoga protokola čita *samoprikazbu* dubrovačke vlasti, to jest poruku vlasti o vlastitim vrijednostima i ustroju, kao konstruiranu stvarnost prožetu ideologijom i propagandom, ali i kao ključno mjesto za procese "pounutarnjivanja" društvenih vrijednosti i učenje običaja, kodova ponašanja i tradicije. Kao što autorica naglašava, u mnogim javnim ritualima "željelo se podcrtati kolektivnu prirodu dubrovačkog državnog ustroja" jer rituali i